

تقریرات دروس خارج فقه

حضرت آیت الله سید محمد رضا مدرسین طباطبائی یزدی (دامت برکاته)

سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶

جلسه سیزدهم؛ سه شنبه ۱۳۹۶/۷/۲۵

بحث ما در جایی بود که مالک، عقد فضولی را اجازه ندهد. حکم مسئله درباره رجوع مالک به بائع فضولی یا مشتری را بیان کردیم. مرحوم شیخ رحمته الله در ادامه، احکام رجوع مشتری به بائع فضولی را ذکر کرده و می فرمایند:

مشتری یا ثمن را به بائع فضولی تحویل داده و یا اینکه تحویل نداده است. اگر مشتری ثمن را تحویل نداده باشد، در این صورت بحثی وجود ندارد و مالک رجوع به مبیع می کند و ثمن هم که در دست خود مشتری است. اما اگر مشتری، ثمن را تحویل به فضولی داده باشد، در این صورت باید در دو مسئله بحث کنیم. مسئله اول در مورد حکم ثمنی که مشتری تحویل به فضولی داده است و مسئله دوم در مورد غراماتی که مازاد بر اصل ثمن، مشتری به مالک پرداخت کرده است، مانند غرامت منافع مستوفاه، غرامت منافع غیر مستوفاتی که تحت ید مشتری فوت شده، غرامت زیادت عینیه ای که در دست مشتری تلف شده است و ...

مسئله اول: حکم رجوع مشتری به بائع فضولی نسبت به ثمن

در اینجا دو حالت وجود دارد: حالت اول اینکه مشتری، جهل به فضولی بودن بائع داشته است و به حسب ظاهر و طبق قاعده ید، حکم به ملکیت بائع یا مأذون بودن او کرده و ثمن را به او تحویل داده است. حالت دوم اینکه مشتری با علم به فضولی بودن بائع، ثمن را به او تحویل داده است.

در مورد حکم حالت اول می گوییم: فقهاء اتفاق نظر دارند که مشتری می تواند به فضولی رجوع کرده و ثمن را از او پس بگیرد. اگر عین ثمن در دست بائع فضولی باقی باشد، واضح است که مشتری می تواند آن را بگیرد. هم چنین اگر ثمن در دست فضولی تلف شده باشد، مشتری به مقتضای قاعده «ضمان مقبوض به

عقد فاسد» می‌تواند عوض آن را از فضولی بگیرد؛ یعنی اگر ثمن مثلی بوده، مثل و اگر قیمی بوده، قیمت را بگیرد.

توضیح بیشتر اینکه در مبحث «مقبوض به عقد فاسد»^۱ بیان کردیم اگر چیزی به سبب عقد فاسد قبض شود، در این صورت اگر تحویل دهنده - یعنی مشتری در مثال ما - جهل به فساد بیع داشته باشد و ثمن هم در دست تحویل‌گیرنده - یعنی بایع فضولی - تلف شده باشد، ضمان عین بر عهده تحویل‌گیرنده است. جایگاه اصلی این مطلب در همان مبحث «مقبوض به عقد فاسد» است و عمده مباحث، در آنجا مطرح شده است و در اینجا فقط باید توجه کرد که آیا ما نحن فیہ مصادقی از مصادیق آن مسئله است یا خیر؟ و آیا ملاکی که در آنجا برای ضمان بود، اینجا هم بدون مزاحم موجود است یا نه؟

والحمد لله رب العالمین

جواد احمدی

۱. مراجعه شود به کتاب البیوع، ج ۲، ص ۲۱۳.